

УДК 343.97

**ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНОГО НАВЧАННЯ
ЯК «СОЦІАЛЬНО ПРОЦЕСНІ»
ТЕОРІЇ ПРИЧИН ЗЛОЧИННОСТІ:
АНАЛІЗ ВИХІДНИХ ПОЛОЖЕНЬ**

С. Нежурбіда

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
вул. М. Коцюбинського, 2, 58002 Чернівці, Україна*

Проаналізовано вихідні положення теорій соціального навчання як «соціально процесних» теорій причин злочинності. Зокрема, піддані аналізу вихідні положення теорії диференціальної асоціації, теорії диференціального підкріплення, теорії соціального навчання.

Ключові слова: злочин, злочинність, причина, диференціальна асоціація, диференціальне підкріплення, соціальне навчання.

Серед основних проблем української кримінології Концепцією розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI ст. виокремлена проблема підняття на значно вищий якісний рівень наукової розробки проблем причин і умов злочинності та злочинної поведінки. Як зазначають її автори, ця проблема потребує, насамперед, сучасного теоретичного осмислення, методологічного спрямування, чіткого розмежування стосовно злочинності як соціального явища та злочинної поведінки, а теоретичні та методологічні висновки мають бути як відповідні гіпотези, переконливо перевірені методично обґрунтованими репрезентативними дослідженнями (п. 3.4). Так аналіз вихідних положень теорій причин злочинності є актуальним.

Більшість американських кримінологів, класифікуючи теорії причин злочинності соціологічного напрямку, виділяють групу «соціально процесних» теорій – теорій, які, на відміну від «соціально структурних» теорій, що зосереджуються на поясненні коливань злочинності разом зі структурними умовами, переважно намагаються пояснити, як індивіди стають порушниками закону. До «соціально процесних» теорій причин злочинності належать теорії навчання (*Learning Theories*), аналіз вихідних положень яких і є метою цієї статті.

Американські кримінологи Gresham M'Cready Sykes та David Matza 1957 р. писали, що «... у своїх справах розкрити корені злочинності неповнолітніх соціологи давно вже перестали шукати злого духа в душі та тавра на тілі людини. Зараз широко розповсюджене переконання, що делінквентна поведінка, як і більшість форм соціальної поведінки засвоюється і що це засвоєння відбувається в процесі соціальної взаємодії» [38, с. 664]. Вони мали на увазі представників *теорії диференціальної асоціації* (*Differential Association Theory*), які обстоювали позицію, що злочинна або делінквентна поведінка пов'язана із засвоєнням а) технічних прийомів вчинення злочинів; б) мотивів, спонукань, раціональних пояснень та установок, що сприяють порушенню закону.

Сутність теорії диференціальної асоціації, яку запропонував Edwin Hardin Sutherland, полягає в тому, що злочинна поведінка засвоюється і набувається в процесі соціальної адаптації та внаслідок наслідування переважаючих в групі типів поведінки [2, с. 129]. Г. Кайзер зазначив, що теорія диференціальної асоціації Sutherland-а – точніше «теорія різних контактів» – за відправну точку взяла теорію

навчання, яку автор запозичив із загальної теорії соціальних дій для аналізу злочинної поведінки, частково спираючись на концепцію наслідування, розроблену Г. Тардом [1, с. 191].

Свою гіпотезу Sutherland виклав у монографії «Кримінологія» 1924 р. [34]. Згодом він змінив її назву на «Закони кримінології» [35] та піддав монографію багатьом перевиданням. Отже, вперше запропонована Sutherland-ом теорія диференційованої асоціації, як пише В. Фокс, містила такі положення: 1) процеси, які призводять до систематичної злочинної поведінки, за своєю формою головно збігаються з процесами, які нагадують законослухняну поведінку; 2) систематична злочинна поведінка є процесом зв'язку з тим, хто вчиняє злочин, і цей процес подібний до процесу зв'язку систематичної законослухняної поведінки з тим, хто не порушує законів; 3) диференційований зв'язок є особливим причинним процесом розвитку систематичної злочинної поведінки; 4) можливість обрання індивідом систематичної злочинної поведінки зумовлена частотою та безпосередністю контактів з моделями такої злочинної поведінки; 5) індивідуальні відмінності між людьми за особистісними характеристиками або особливостями соціальних ситуацій зумовлюють злочинну поведінку лише впливаючи на характер диференційованого зв'язку або на частоту та стійкість контактів з моделями злочинної поведінки; 6) конфлікт культур – основна причина диференційованого зв'язку – і водночас систематичної злочинної поведінки; 7) соціальна дезорганізація – головна причина систематичної злочинної поведінки [4, с. 106–107].

Vernon Fox робить висновок, що соціальна дезорганізація призводить до конфлікту культур, який, своєю чергою, спричиняє диференційовані зв'язки і, як наслідок, вступаючи в контакти з іншими людьми, індивід піддається впливу різних соціальних цінностей та моделей поведінки. *Злочинна ж поведінка є результатом зв'язку окремих людей чи груп з моделями злочинної поведінки. Ймовірність того, що індивід стане злочинцем, залежить від частоти та стійкості цих зв'язків* [4, с. 107].

Під час перевидання «Законів кримінології» 1947 р. [36] Sutherland розвинув свою теорію, виклавши її в кінцевому варіанті: 1) злочинній поведінці вчать; 2) злочинній поведінці вчать, взаємодіючи в процесі спілкування з іншими людьми; 3) навчання злочинній поведінці відбувається головно в групах, де відносини мають безпосередній, особистий характер; 4) навчання злочинній поведінці охоплює: а) засвоєння прийомів вчинення злочинів (складних і простих); б) специфічну спрямованість мотивів, намагань, установок, а також раціоналізацію поведінки; 5) специфічна спрямованість мотивів і прагнень формується на основі оцінок правових норм як сприятливих або як несприятливих; 6) особа стає делінквентом внаслідок переваги оцінок, що сприяють порушенню закону, над оцінками, які цьому не сприяють; 7) диференційовані зв'язки класифікуються за їх частотою, тривалістю, черговістю та інтенсивністю; 8) процес навчання злочинній поведінці в ході контактів з її моделями охоплює всі механізми, які діють в процесі будь-якого іншого навчання; 9) хоча злочинна поведінка є виразом загальних потреб та цінностей, вона не може бути пояснена ними, оскільки незлочинна поведінка виражає ті самі потреби та цінності [4, с. 108].

Так, на думку Г. Кайзера, згідно з теорією диференційованої асоціації *людина тоді стає злочинцем, коли контакти з кримінальними уявленнями про цінності переважають над контактами з антикримінальними уявленнями про цінності* [1, с. 191].

Тому ця теорія є соціально-психологічною, згідно з її положеннями контакти здійснюються в соціальних групах у формі процесів навчання і, як результат,

узагальнюються зразки поведінки, цінність орієнтації та способи реакції. А оскільки суспільство складається з безлічі груп з різною структурою норм і цінностей, кожний окремий член групи переймає цілком різні ціннісні орієнтації, які визначаються статтю, віком та соціально-економічним статусом [1, с. 191].

Сама теорія диференціальної асоціації зазнала багато критики. Так, Harry Elmer Barnes та Negley King Teeters писали про те, що ця теорія не пояснює походження злочинності [16]. Robert Graham Caldwell називав цю теорію позаісторичною, що вважає злочинність одвічно притаманною людському суспільству, яка ігнорує свободу волі людини та трактує процес морального формування особистості по-біхевіористськи: «стимул – реакції» [19, р. 182]. Sheldon та Eleonora-a Glueck заявили, що теорія Sutherland-a не підтверджена статистичними або іншими емпіричними даними [25, р. 99]. Інші, визнаючи проблеми емпіричного підтвердження цієї теорії, шукали шляхи їхнього вирішення (Charles R. Tittle, Mary Jean Burke та Elton F. Jackson, Albert J. Reiss Jr. та Lewis Rhodes, James F. Short Jr., Melvin L. De Fleur та Richard Quinney, Ros L. Matsueda, A.E. Liska, S. Kirson Weinberg, Harwin L. Voss, James D. Orcutt). До критиків теорії Sutherland-a також належать Clarence C. Schrag, Mark S. Gaylord та John F. Galliher, Ronald Akers та Robert Burgess, Daniel Glaser, Donald E. Strickland. Charles R. Tittle, Mary Jean Burke та Elton F. Jackson 1986 р. зробили спробу розвинути теоретичну модель, елементами якої є основні поняття теорії Sutherland-a про те, що диференціальна асоціація є головним фактором у генезисі злочинності. Як наслідок, вчені отримали тільки позитивні результати [40, р. 405].

Радянський криминолог Н.Ф. Кузнецова зазначала головну ваду теорії диференціальної асоціації – відповідно до філософії «середнього» рівня – вона не піднімається від мікросередовища до макросередовища. На думку Ф.М. Решетнікова, Sutherland: 1) занадто вузько розуміє соціальне середовище як суто групу осіб, які є найближчим оточенням людини, необгрунтовано відкидаючи вплив на злочинність засобів масової інформації та кіноіндустрії; 2) не відповідає на питання про те, що ж породжує злочинність в суспільстві, а лише описує один з процесів, завдяки якому окремі особи стають злочинцями; 3) він ігнорує основні суперечності суспільства [3, с. 80].

Німецькі криминологи в особі Г. Кайзера також висловили недоліки цієї теорії: 1) надмірне спрощення і вельми механістичне розуміння конструкції процесу навчання; 2) неврахування індивідуальних особливостей у здатності до навчання; 3) неспроможність теорії пояснити виникнення девіантних ціннісних орієнтацій та кримінальних зразків поведінки; 4) обмеження рамок теорії тільки різними контактами між умовною соціальною групою та конкретним членом і неврахування реакції з боку носіїв кримінально-правового соціального контролю; 5) неможливість усунення вищезазначених недоліків шляхом доповнення та удосконалення теорії [1, с. 192]. Водночас Г. Кайзер відзначає і переваги цієї теорії: 1) теорія диференціальної асоціації розвиває динамічну концепцію і, порівняно з багатофакторним підходом, створила теоретичну основу; 2) перевиховання, компенсаторне навчання та модифікація поведінки є науково обгрутованими і навіть теоретично виправданими; 3) теорія протиставляє традиційному поясненню злочинності вродженою схильністю або безнадійною часткою пояснення соціальним процесом навчання [1, с. 191–192].

На думку Fox-a, критичні зауваження на адресу теорії диференційованого зв'язку вдало узагальнив Reed L. Adams [5; 6, р. 5–9; 7]: 1) положення теорії диференційованого зв'язку важко звести до рівня емпіричного дослідження для визначення її достовірності; 2) наявність неправильного тлумачення теорії деякими авторами щодо переваги криминогенних зв'язків, а не просто їх наявності; щодо

моделей поведінки, а не зв'язків зі злочинцями; 3) теорія не пояснює, чому є такі зв'язки; 4) теорія не може бути застосована до всіх видів злочинів; 5) теорія упускає з виду питання про особистість та про відмінності до сприйняття окремих людей; 6) теорія не визначає з достатнім ступенем точності обсягу злочинного впливу, яким детермінується злочинна поведінка [4, с. 116].

Подальший розвиток цій теорії надав Donald Ray Cressey, головню в монографіях «Делінквентність, злочинність та диференціальна асоціація» (1964) [24], «Законо кримінології» (у співавторстві з Sutherland-ом, 1966) [37] та статтях «Проголошення та верифікація теорії диференціальної асоціації» (1952) [20], «Теорія диференціальної асоціації та насильницькі злочини» (1954) [21], «Змінюючи злочинців: проголошення теорії диференціальної асоціації» (1955) [22]. Cressey, так само як і Sutherland, вважав, що особа стає делінквентом внаслідок переваги у нього оцінок, які сприяють порушенню норм права, над оцінками, які такому порушенню не сприяють [23, р. 49].

Іншою спробою пояснити феномен злочинності як виду поведінки, якій навчаються, є *теорія диференціального підкріплення (Differential Reinforcement Theory – DRT)*, яку запропонували Ronald L. Akers та Robert L. Burgess у 1966 р. в статті «Теорія диференціальної асоціації-посилення кримінальної поведінки» [18]. У запропонованому варіанті теорія була поєднанням теорії диференційованої асоціації Sutherland-а та теорії біхевіоральної психології – теорії підкріплення (оперантного обумовлення) (Burrhus Frederic Skinner [32; 33]) [14, р. 1]. Обумовлення оперантної поведінки є результатом двох складових: 1) підкріплення (посилення); 2) покарання (послаблення). А саме оперантне навчання простежується тоді, коли людина добровільно вчиняє дії для досягнення бажаного нею результату, причому її дії зумовлює навколишнє середовище.

Згодом Akers удосконалив її перейменував DRT на *теорію соціального навчання (Social Learning Theory – SLT)*, яку Robert Agnew визнав домінуючою теорією злочинності та делінквентності в США [8]. В ході дослідження девіантної поведінки та злочинності за допомогою підходу «соціального навчання» [9, р. 45–61] Akers сформулював своє бачення їх причин: «Можливість того, що особи будуть займатись кримінальною та девіантною поведінками зростає та можливість їх нормативної відповідності зменшується, коли вони диференціально взаємодіють з іншими особами, які вчиняють кримінальні акти та підтримують поняття, що цьому сприяють, є відносно більш підданими особисто або символічно впливу яскраво виражених кримінальних/девіантних моделей, визначають це як бажане або справедливе в ситуації, розрізненій для поведінки, та отримали в минулому та очікують в існуючій або майбутній ситуації відносно більшого заохочення ніж покарання за поведінку». Akers також визначив чотири елементи, за допомогою яких визначається поведінка: 1) диференціальні зв'язки; 2) поняття; 3) диференціальне підкріплення; 4) наслідування [12, р. 50].

Диференціальні зв'язки (асоціації) пов'язані з процесом, описаним Sutherland-ом, який включає навчання до понять, що сприяють або не сприяють закону через процес соціальної інтеракції. *Поняття* є категоріями соціальної позиції особи, що охоплюють її орієнтації, раціоналізації, визначення ситуацій та інші оцінні аспекти «правильного та неправильного». Також поняття включають і загальні (релігійні та інші моральні цінності та норми, які не сприяють неконформній поведінці) і специфічні переконання (поняття, що спрямовують особу на вчинення специфічних дій). *Диференціальне підкріплення* складається з реальних або очікуваних наслідків специфічної поведінки. Заохочення чи інші позитивні наслідки підкріплюють бажаність поведінки, тоді як покарання слугуватиме як стримування. *Наслідування* має місце незалежно від процесу навчання. Зокрема, у деяких ситуаціях спостере-

ження за поведінкою, яка викликає шанування, може призвести до її наслідування. Так, Akers вважає вищезазначені елементи частиною комплексного процесу навчання, а кримінальна поведінка, на його думку, є наслідком диференціального підкріплення та визначення її бажаною [17, р. 282–283].

Незважаючи на те, що теорія Akers-а містить деякі елементи теорії раціонального вибору, її автор зробив спробу обґрунтувати положення про те, що поняття та чинні постулати раціонального вибору є частиною загальних принципів соціального навчання [11, р. 676].

У 1998 р. Akers видав монографію «Соціальне навчання та соціальна структура: загальна теорія злочину та девіантної поведінки», в останньому розділі якої презентував модель «соціальної структури та соціального навчання у злочині та девіантній поведінці» (модель SSSL). Саме так Akers намагається пояснити, як моделі в соціальній структурі продукують вплив делінквентних понять на індивідуальні риси: «Змінні макро- та мезо-рівнів визначають ймовірність того, що особа піддавалась, піддається, або буде піддана впливу змінних соціального навчання різних рівнів. Різні рівні цих змінних визначають можливість того, що особа почне, продовжить або утримається від поведінки, та з якою інтенсивністю та ступенем спеціалізації або різнобічності» [12, р. 335]. До соціально структурних змінних, представлених теорією, належать: 1) структурні кореляти (суспільство, спільнота, культура, соціальні інституції, регіон); 2) соціально-демографічні кореляти (вік, стать, національність, соціально-економічний статус, релігія); 3) диференціальне розташування в головних та другорядних групах (сім'я, однолітки, школа, робота, церква, засоби масової інформації).

Модель SSSL відразу була піддана критиці (Robert Sampson, Merry Morash та Marvin Krohn). Так, зважаючи на те, що «існує маленький сумнів у тому, що теорія соціального навчання є одним з титанів у війні за етіологію делінквентності», Robert J. Sampson переконаний у необхідності для кримінологів ознайомитись з її положеннями [30, р. 438, 449]. Критичний аналіз моделі SSSL, який провела Merry Morash, дав їй змогу визначити три головні методи, які використав Akers для побудови теорії: 1) метод «концептуальної абсорбції», за допомогою якого запозичуються ключові поняття інших теорій; 2) метод «однорівневої інтеграції», за допомогою якого поняття інших теорій застосовуються для пояснення; 3) метод, за допомогою якого пояснено, як структурні змінні впливають на соціальне навчання, яким, своєю чергою, пояснюється злочин та девіантна поведінка [28, р. 453].

Marvin D. Krohn не висловлює великого оптимізму з приводу розвитку цієї теорії та вказує на три основні проблеми, які не розв'язав Akers: 1) *Проблема I* «Проблема концептуального серця теорії»: якою є роль диференціальної асоціації в теорії соціального навчання?; 2) *Проблема II* «Проблема концептуальної інтеграції»: включення понять, головних для інших теорій девіантної поведінки, до теорії соціального навчання. Наявність такого процесу, характерним для якого є використання результатів, спрямованих на підтримку одних теорій девіантної поведінки, для обґрунтування теоретичних положень теорії соціального навчання впливає на її цілісність. Це, своєю чергою, може представляти загрозу для теорії соціального навчання – такий «інтеграційний» підхід може заважати розвитку теорії; 3) *Проблема III* «Проблема включення соціально структурних змінних до теорії соціального навчання», яка полягає в успішності такого процесу [27, р. 463].

Водночас Akers, уважно розглядаючи критичні зауваження зазначених вище кримінологів, їх заперечує [13].

Варто також навести *приклад емпіричної перевірки теорії соціального навчання Akers-а*. Зокрема, мета-аналіз емпіричного положення теорії соціального навчання,

який провели Travis C. Pratt, Francis T. Cullen, Christine S. Sellers, L. Thomas Winfree Jr., Tamara D. Madensen, Leah E. Daigle, Noelle E. Fearn та Jacinta M. Gau, засвідчив наявність значної відмінності у розмірі та стабільності величин впливу для змінних, визначених теорією соціального навчання з різними методологічними положеннями. Зокрема, простежують потужний зв'язок злочину/девіантної поведінки з масштабами диференціальної асоціації та поняттями (антисоціальних позицій), чого не простежується у випадку з диференціальним підкріпленням та моделюванням/імітацією. Крім того, величини впливу для диференціальної асоціації, понять та диференціального підкріплення значно відрізнялися відповідно до варіацій у специфікації моделі та планах досліджень [29].

І навпаки, перевірка теорії соціального навчання на міжнародному рівні з використанням безпосереднього виміру конструкцій соціального навчання та зосередження уваги на каузальній структурі (визначеній теорією), яку розробили Charles R. Tittle, Olena Antonaccio, Ekaterina Botchkovar, підтвердила сутність теорії – кримінальне підкріплення та поняття, сприятливі для злочину, взаємопов'язані та передують кримінальній поведінці. Проте, процеси, які характеризують прямі впливи підкріплення на кримінальні можливості, потребують подальшого пояснення. Також кримінологами зазначено, що не всі поняття характеризуються однаковим ступенем впливу. І, врешті, соціокультурне оточення ймовірно впливає на елементи процесу підкріплення [39].

Тим не менше, автори та представники цієї теорії (Wesley G. Jennings) вважають: 1) теорію соціального навчання загальною теорією кримінальної та девіантної поведінки; 2) що теорія отримала глибоко послідовну та потужну емпіричну підтримку; 3) загальність та аргументованість цієї теорії доведеними; 4) що теорію «центральною» серед кримінологічних теорій; 5) що ця теорія найчастіше підтримується як пояснення легкого ступеня тяжкості делінквентності та значного ступеня тяжкості кримінальної поведінки [15].

Сьогодні, як вбачаємо з американських кримінологічних джерел, теорія соціального навчання не втратила популярності. Підтвердженням цього є активний розвиток теорії в працях, авторами яких є Clarence Ray Jeffrey [26], Christine S. Sellers, B.F. Skinner, Albert Bandura, Ross L. Matsueda, Kathleen Anderson, Ronald L. Akers, Marvin D. Krohn, Lonn Lanza-Kaduce, Marcia Radosevich, Sunghyun Hwang, Cesar J. Rebellon, Travis C. Pratt, Scot B. Boeringer, Constance L. Shehan, L. Thomas Winfree Jr, Teresa Vigil Вdckstrum, G. Larry Mays, L. Keith Akins, Paul E. Bellair, Thomas L. McNulty [31].

Так, серед теорій соціального навчання як «соціально процесних» теорій причин злочинності можна виділити три головні теорії: 1) теорія диференціальної асоціації; 2) теорія диференціального підкріплення; 3) теорія соціального навчання. Серед них найбільша перевага надається кримінологами теорії соціального навчання. Однак, і вона не позбавлена недоліків, що, на нашу думку, позбавляє її права претендувати на місце загальної теорії злочинності.

Список використаної літератури

1. *Кайзер Г.* Криминология. Введение в основы : пер. с нем. / Г. Кайзер. – М.: Юридическая литература, 1979. – 320 с.
2. *Поздняков Э.А.* Философия преступления / Э.А. Поздняков. – М., 2001. – 576 с.
3. *Решетников Ф.М.* Современная американская криминология / Ф.М. Решетников. – М. : Юридическая литература, 1965. – 170 с.
4. *Фокс В.* Введение в криминологию / В. Фокс. – М. : Прогресс, 1980. – 312 с.

5. *Adams, Reed L.* (1973). Differential Association and Learning Principles Revisited. *Social Problems* 20(4): 458–469
6. *Adams, Reed L.* (1974). An Experimental Evaluation of the Adequacy of Differential Association Theory and a Theoretical Formulation of a Learning Theory of Criminal Behavior. University Microfilms, 444 p.
7. *Adams, Reed L.* (1974). The Adequacy of Differential Association Theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 11: 1–8.
8. *Agnew, Robert* (1999). Introduction. *Theoretical Criminology* 3(4): 437.
9. *Akers R.A.* (1973). *Deviant Behavior: A Social Learning Approach*. Belmont, Calliff, 356 p.
10. *Akers, Ronald R.* (1985). *Deviant Behavior: A Social Learning Approach*. Wadsworth Pub. Co., 421 p.
11. *Akers, Ronald R.* (1990). Rational Choice, Deterrence, and Social Learning Theory: The Path Not Taken. *Journal of Criminal Law and Criminology* 81(3): 653–676.
12. *Akers, Ronald R.* (1998). *Social Learning And Social Structure: A General Theory of Crime and Deviance*. Northeastern University Press, 420 p. – P. 335.
13. *Akers, Ronald R.* (1999). Social Learning and Social Structure: Reply to Sampson, Morash, and Krohn. *Theoretical Criminology* 3(4): 477–493.
14. *Akers, Ronald R.; Jensen, Gary F.* (2007). *Social Learning Theory and the Explanation of Crime*. Transaction Publishers, 379 p.
15. *Akers, Robert L. and Jennings, Wesley G.* (2009). The Social Learning Theory of Crime and Deviance. Pp. 103–120. In: Krohn, Marvin D.; Lizotte, Alan J.; Hall, Gina Penly (Ed.) *Handbook on Crime and Deviance*. Springer, 606 p.
16. *Barnes, Harry Elmer; Teeters, Negley King* (1943). *New Horizons in Criminology: The American Crime Problem*. Prentice-Hall, 1069 p.
17. *Brown, Stephen E.; Esbensen, Finn-Aage; Geis, Gilbert* (2010). *Criminology: Explaining Crime and Its Context*. 7 edition. Elsevier, 650 p.
18. *Burgess, Robert L.; Akers, Ronald R.* (1966). A Differential Association-Reinforcement Theory of Criminal Behavior. *Social Problems* 14(2): 128–147.
19. *Caldwell, Robert Graham* (1956). *Criminology*. Ronald Press Company, 749 p.
20. *Cressey, Donald R.* (1952). Application and Verification of the Differential Association Theory. *The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science* 43(1): 43–52.
21. *Cressey, Donald R.* (1954). The Differential Association Theory and Compulsive Crimes. *Journal of Criminal Law and Criminology* 45: 29–40.
22. *Cressey, Donald R.* (1955). Changing Criminals: The Application of the Theory of Differential Association. *American Journal of Sociology* 61: 116–120.
23. *Cressey, Donald R.* (1960). Epidemiology and Individual Conduct: A Case from Criminology. *The Pacific Sociological Review* 3(2): 47–58.
24. *Cressey, Donald R.* (1964). *Delinquency, Crime, and Differential Association*. M. Nijhoff, 167 p.
25. *Glueck S.* (1956). Theory and Fact in Criminology. *British Journal of Delinquency* 7: 92–109.
26. *Jeffrey, Clarence Ray* (1965). Criminal Behavior and Learning Theory. *The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science* 56(3): 294–300.
27. *Krohn, Marvin D.* (1999). Social Learning Theory: The Continuing Development of a Perspective. *Theoretical Criminology* 3(4): 462–476.
28. *Morash, Merry* (1999). A Consideration of Gender in Relation to Social Learning and Social Structure: A General Theory of Crime and Deviance. *Theoretical Criminology* 3(4): 451–462.
29. *Pratt, Travis C.; Cullen, Francis T.; Sellers, Christine S.; Winfree Jr., L. Thomas; Madensen, Tamara D.; Daigle, Leah E.; Fearn, Noelle E. and Gau, Jacinta M.* (2010). The Empirical Status of Social Learning Theory: A Meta-Analysis. *Justice Quarterly* 6: 765–802.
30. *Sampson, Robert J.* (1999). Techniques of Research Neutralization. *Theoretical Criminology* 3(4): 438–451.

31. *Sellers, Christine S.; Winfree, L. Thomas, Jr; Akers, Ronald L. (ed.) (2012). Social Learning Theories of Crime. Ashgate, 482 p.*
32. *Skinner, Burrhus Frederic (1938). The Behavior of Organisms: An Experimental Analysis. Appleton-Century, 457 p.*
33. *Skinner, Burrhus Frederic (1957). Verbal Behavior. Appleton-Century-Crofts, 478 p.*
34. *Sutherland, Edwin H. (1924). Criminology. J.B. Lippincott Company, Philadelphia. 642 p.*
35. *Sutherland, Edwin Hardin (1934). Principles of Criminology. J.B. Lippincott Co., 611 p.*
36. *Sutherland, Edwin Hardin (1947). Principles of Criminology. 4th edition. J.B. Lippincott Co., 643 p.*
37. *Sutherland, Edwin Hardin; Cressey, Donald Ray (1966). Principles of Criminology. J.B. Lippincott Co., 721 p.*
38. *Sykes, Gresham M.; Matza, David (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. American Sociology Review 22(6): 664-670.*
39. *Tittle, Charles R.; Antonaccio, Olena; Botchkovar, Ekaterina (2012). Social Learning, Reinforcement and Crime: Evidence from Three European Cities. Social Forces 90(3): 863–890.*
40. *Tittle, Charles R.; Burke, Mary Jean; Jackson, Elton F. (1986). Modeling Sutherland's Theory of Differential Association: Toward an Empirical Clarification. Social Forces 65(2): 405–432.*

**ТЕОРИИ СОЦИАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ КАК «СОЦИАЛЬНО
ПРОЦЕССНЫЕ» ТЕОРИИ ПРИЧИН ПРЕСТУПНОСТИ:
АНАЛИЗ ИСХОДНЫХ ПОЛОЖЕНИЙ**

С. Нежурбіда

*Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича
ул. М. Коцюбинского, 2, 58002 Черновцы, Украина*

В статье проанализованы исходные положения теорий социального обучения как «социально процессных» теорий причин преступности. В частности, подвергнуты анализу исходные положения теории дифференциальной ассоциации, теории дифференциального подкрепления, теории социального обучения.

Ключевые слова: преступление, преступность, причина, дифференциальная ассоциация, дифференциальное подкрепление, социальное обучение.

**SOCIAL LEARNING THEORIES AS «SOCIAL PROCESS»
THEORIES OF CRIME CAUSATION:
INITIAL POSITIONS ANALYSIS**

S. Nezhurbida

*Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University
N. Kotsyubinskogo Str. 2, UA – 58002, Chernivtsi, Ukraine*

The article presents the analysis of the initial positions of social learning theories as «social process» theories of crime causation. Specifically, the initial positions of Differential Associations Theory, Differential Reinforcement Theory, Social Learning Theory were analyzed.

Key words: crime, criminality, cause, differential association, differential reinforcement, social learning.

*Стаття: надійшла до редакції 28.12.2012
прийнята до друку 14.01.2013*